

I Flyvevåbnets jordforsvar 1952 – 62

Af Sten Krarup

1952 – 55

I 3. gymnasieklasse måtte jeg bede mig fri for undervisning et par timer for at komme på session. Det var på et tidspunkt, hvor stort set alle blev indkaldt, så selv om jeg forsøgte at fremføre alle mulige undskyldninger – bl.a. fremviste et stort ar i venstre læg efter en operation som 7-årig – blev jeg naturligvis udskrevet.

En af sessionsherrerne ytrede, at man jo ikke havde så meget brug for græsk og latin i Hæren, så jeg blev udskrevet til tjeneste i Flyvevåbnet med betegnelsen ”II Fly, ej Fo”, hvilket skal udlægges: ”Betinget tjenstdygtig til Flyvevåbnet, ikke Fodfolket”.

Jeg havde ønsket at få værnepligten overstået hurtigst muligt, så jeg blev indkaldt til aftjening af 12 måneders værnepligt med møde på Flyvestation Værløse den 4. november 1952, godt 4 måneder efter studentereksamen.

Ni måneder som rekrut, menig og sergentelev

Som rekrut søgte jeg at undgå at blive udtaget til befalingsmandsskole. Det lykkedes takket være en venlig reservelæge. Efter 3 måneders som rekrut i *Dyrehavelejren i Kolding* kom jeg derfor som menig til 2. Stationseskadrille ved *Flyvestation København*. Eskadrillen lå for sig selv i en lille lejr for enden af Amager Strandvej. Lejren blev kaldt for ”*Hubertus*”; jeg ved ikke hvorfor. Efter ca. én måned her med vagttjeneste i meget streng kulde (18-20 grader) hvert tredje døgn, fandt jeg ud af, at det trods alt nok var bedre at tage to år som befalingsmand end 18 måneder som vagtsoldat. I samme måned (februar 1953) blev værnepligtstiden nemlig sat op fra 12 til 18 måneder, i øvrigt mens jeg i ca. 10 dage var indlagt på Københavns Militærhospital (KMH) med en svær influenza. Altså søgte jeg på sergentskole og blev optaget på samme hold som mine rekrutkammerater fra Kolding.

Flyvevåbnets Sergent- og Korporalskole (infanterilinjens) – den anden i rækken – blev medio marts 1953 oprettet på *Flyvestation Aalborg*.

Den første skole havde ligget i Jægersprislejren. Ud over to elementbygninger, én til sergentelever og én til korporalselever, var der ikke andre lokaler, hverken til undervisning eller administration. Efter nogle ugers forløb flyttede skolen derfor til *Dyrehavelejren i Kolding*, som en del af os kendte i forvejen.

27 måneder som befalingsmand

Den 1. august 1953 blev jeg sergent – 19 år gammel. Tiden som befalingsmand forløb i hovedtræk således:

- 5 måneder – til nytår 1954 - på *Flyvestation Skrydstrup* som tropslærer for værnepligtige (2 måneder) og for flyverelever (forskolen til Elementærkursus (EK)) (3 måneder).
- 12 måneder (hele 1954) på *Flyvestation Avnø* som tropslærer og kommandobefalingsmand (9 måneder) ved forskolen til EK (flyverelever) – heraf de sidste to måneder som oversergent. Her havde jeg bl.a. den senere chef for Flyvertaktisk Kommando, generalmajor Ole Fogh, som elev.
- 10 måneder på *Flyvestation København (Hubertus)* som fører for en støttedeling, som kommandobefalingsmand (2 måneder) og som fører for en let deling. Præcis 3 år efter mødet i Værløse begyndte jeg så på Hærens Officersskole den 4. november 1955.

Flyverløjtnant

Her vil jeg omtale de knap 5 år, hvor jeg efter afslutning af Hærens Officersskole var flyverløjtnant, først af 2. grad i ½ år, derefter flyverløjtnant I, svarende til premierløjtnant. Det var sammenlagt tiden fra nov. 1957 til sept. 1962.

I de første 3 år var udviklingen i Flyvevåbnet nogenlunde rolig og stabil. Uddannelsen af de værnepligtige, som jeg havde med at gøre, foregik i en fast rytme med indkaldelse fire gange om året: Februar, maj, august og november.

Rekruttiden var 3 måneder; de resterende 15 måneder blev aftjent enten ved kupeskadrillerne og bevogningsenhederne eller som hjælpere ved de flyvende eskadriller, ved værkstederne og kontorerne samt i messerne. En værnepligtig kunne således virke i 15 måneder som tjener for officerer og fenrikker, hvad jeg – også dengang – syntes var misbrug af værnepligten.

På de store flyvestationer var alle de værnepligtige, der virkede som hjælpere, samlet i én administrativ enhed. Den kaldtes ”Afgivelseseskadrillen”.

I knap et år (1961) var jeg NK ved Afgivelseseskadrillen på Flyvestation Karup, kun med den opgave - sammen med kommandoofficeren, overfenrik A.V. Jensen - at sørge for at holde mandtal om morgenen og at sende folk af sted til alle de mange større eller mindre enheder rundt om på stationen – samt hver lørdag at gennemføre vedligeholdende militær træning med den halvdel af styrken, der var i beredskab. Træningen omfattede mest skydning og FUT (fysisk uddannelse og træning) samt lidt felttjeneste.

Min chef i den periode var kaptajnløjtnant Vagn Møller Rasmussen. Han var mest optaget af at skrive afhøringsrapporter over forskellige tjenesteforseelser, bl.a. for ”for silde møde”. Det var et deprimerende år.

Rekruttskole Jylland

Tilbage til begyndelsen. Efter officersskolen meldte vi tre klassekammerater, Harald Larsen, Jørgen Christensen og jeg, os ved Træningskommandoen i Værløse hos chefen oberst T.A. Poulsen, med øgenavnet ”Fanden ta mig”. Han var af den gamle prøjsiske skole – bror til stifteren af partiet ”De uafhængige”, dyrlæge Iver Poulsen i Kjellerup – og meget optaget af korrekthed i administrative procedurer. Han var rettergangschef for Flyvevåbnets skoler, herunder Flyveskolen, Sergentskolen, Mathskolen og rekruttskolerne.

Hans virke som rettergangschef har siden aftvunget mig megen respekt. Han overvågede virkelig, at de værnepligtige ikke blev ”trådt under fode”.

Harald og jeg blev sendt til Rekruttskole Jylland i Gedhuslejren, hvor Harald blev NK ved Forskolen til Sergent- og Korporalsskolen, en videreuddannelse af rekrutterne i 4. – 6. måned, inden de blev sendt på selve skolen i Værløse. Jeg blev delingsfører i 5. U-eskadrille.

Chefen for rekruttskolen var oberstløjtnant Jens Johannes Knudsen. Han kom fra 4. Regiment i Slagelse og var uddannet som mil. motorsagkyndig. Han blandede sig ikke i eskadrillernes uddannelse, men passede skolens administration med stor reverens for ”Fanden ta mig”. Efter ca. 7 måneder som delingsfører og efter udnævnelse til flyverløjtnant I blev eskadrillens NK, Knud Laurits Mogensen – efter ansøgning – sendt til Libanon som FN-observatør, og jeg rykkede op i hans job. NK var jeg ved seks indkaldelseshold, delvis hold maj 58 og derefter 5 hold til 1. november 1959.

Kaptajnløjtnant Jens Bonne

Tilbage til 5. U-eskadrille og Jens Bonne. Han var ca. 15 år ældre end jeg, indkaldt sidst i 30'erne og havde derefter været i politiet og deltog i modstandsbevægelsen. Vi har senere – blandt venner – talt om, at han formentlig havde været med til at foretage stikkerlikvideringer under krigen. Han havde undertiden lidt tyndslidte nerver og led selv af det, han kaldte ”lejrskuller”. Han havde kone og datter i Århus, men boede på flyvestationen fra mandag til fredag. Han blev chef for Afgivelses-

eskadrillen efter Mellerup og flyttede da ind i en nedlagt gård på flyvestationen – en lejebolig – der blev kaldt ”Muxolls Gård”.

I 5. U-eskadrille overlod han hele uddannelsens tilrettelæggelse til NK. Gennem en stor del af den tid, vi var sammen, var han elev på kaptajnskursus ved Forsvarets Brevskole. Besvarelsen af de mange undervisningsbreve skete naturligvis i tjenestetiden, på hans kontor.

Som chef underviste han selv i faget ”rets- og straffeforhold” og havde nogle såkaldte cheftimer med de værnepligtige. Den eneste anden øvelsesvirksomhed, hvor han skulle stå som øvelsesleder, var skarpskydning på skydebanen. Det var vist et krav fra Fanden ta mig-Poulsen. Han skulle således være til stede på skydebanen, men overlod også her alt her til NK.

Det var ganske spændende at udvikle uddannelsesprogrammet til perfektion, og jeg blev ganske dreven i grundlæggende soldateruddannelse. Da jeg blev forsat til Danske Livregiment og begyndte forfra med 3. Kompagni i Farum, var det 15. gang, jeg som befalingsmand begyndte med nye rekrutter.

I sommeren 1958 blev min kone færdig på seminariet, og fra august fik vi hus på Ringvej 79 i Kølvraa. Indtil da havde jeg delt kvarter med Harald.

Kup-eskadrille Karup

Efter to år ved rekrutskolen kom jeg – sammen med Harald – til Kup-eskadrille Karup. Der var vi fire flyverløjtnanter af første grad. Vagn Mellerup var kommandør; chefen kaptajnløjtnant Steen Brynel var på kursus. Kurt Jørgensen fra klassen et år før Harald og mig var NK. Harald og jeg blev førere for hver sin lette deling. Efter ansøgning kom jeg i foråret 1961 på kursus i tungt maskingevær på Skydeskolen for Håndvåben og var derefter en kort periode fører for maskingeværsektionen. I sommeren 1961 kom jeg til tjeneste ved Jordforsvarssektionen og - som nævnt - derefter et årstid ved Afgivelseseskadrillen. Den eneste morsomme opgave, jeg havde efter tiden ved Kup-eskadrillen var at være kursusleder for et såkaldt oversergentkursus. Eleverne var tekniske mather, der blev udnævnt direkte til tekniske oversergenter, men som forinden skulle have en koncentreret befalingsmandsuddannelse på 4 uger. De var velbegavede og meget motiverede. Det var en fornøjelse at undervise dem.

Sidst i januar 1962 blev jeg beordret til Værløse for at være delingsfører på Flyvevåbnets Sergentskole. Også en meget spændende og indholdsrig periode – men allerede først i april samme år blev jeg efter ansøgning optaget på Almindeligt Kursus på Infanteriskolen. Da var min familie flyttet til Sjælland, til Veksø, hvor vi har boet siden.

Grunden til at søge Almindeligt Kursus var, at jeg lige siden Hærens Officersskole havde ønsket at blive forsat til Hæren (infanteriet). Dels var tjenesten i Flyvevåbnets jordforsvar mindre taktisk/operativt præget, dels var der ingen karrieremuligheder for ikke-piloter.

Allerede på officersskolen havde jeg søgt forsættelse, men havde desværre overtalt klassekammeraterne Jørgen Christensen og Harald Larsen til at gøre det samme. Da chefen for officersskolen, forespurgt af chefen for Hæren, general Erik Møller, meddelte denne, at han i de yngre klasser havde ca. 25 elever af Flyvevåbnet, som måske ville følge trop, erklærede hærchefen: ”Det kan jeg ikke byde general Førslev!” Derfor måtte jeg trække endnu 5 år i blå uniform.

Da det i 1962 var blevet besluttet at føre Hærens luftværnsenheder (raketforsvaret) over til Flyvevåbnet, kunne jeg så sammen med Ole Wedel fra klassen et år efter mig – han ville til Jægerkorpset – blive forsat til Hæren. 1. september 1992 meldte jeg mig til tjeneste ved Danske Livregiment, hvor jeg stod i nummer til min afgang som major i nummer i reserven i 1993. I Hæren var jeg ca. 10 år til regimentstjeneste, derefter i knap 13 år til skoletjeneste (Lægekorpsets Skole/Forsvarets Sanitetsskole) og havde trods manglende karriere en spændende tid. Jeg har derfor ikke fortrudt det valg, jeg gjorde dengang. På den anden side havde jeg en udmærket tid i blå

uniform. Foranlediget af en periode som timelærer på Flyvevåbnets Officersskole i 1970'erne har jeg skrevet en lille upersonlig beretning med titlen "Flyvevåbnets Jordforsvar", som beskriver de fuldstændig urealistiske ambitioner, visse officerer havde for den side af Flyvevåbnets virksomhed. Men først lidt om at være timelærer, et job, som jeg forlod irriteret over urealistiske bestemmelser fra Flyvertaktisk Kommando.

Herom nedenfor.

Timelærer på Flyvevåbnets Officersskole (FLOS)

Engang i 1974 blev jeg spurgt, om jeg ville påtage mig at undervise kadetterne af B-linien på Flyvevåbnets Officersskole i faget "Forsvar af Flyvevåbnets Etablissements". Der var tale om 40 timer, afsluttet med en skriftlig eksamen. Hidtil havde undervisningen været varetaget major i flyvevåbnet J.F.Christensen, der som jeg på det tidspunkt var tjenstgørende ved Forsvarets Sanitetsskole. Han var så venlig at overlade mig de opgaver, han havde anvendt, men jeg ville nu gribe opgaven lidt anderledes an. Det var vel også derfor, man gerne ville have en anden lærer. I Flyvevåbnet var der imidlertid ingen, der ønskede at påtage sig jobbet, og da jeg på det tidspunkt godt kunne bruge en ekstra skilling, så sagde jeg ja.

Med kort varsel gik jeg i gang. Efter først at have fået godkendt en fagplan, hvor undervisningens mål blev præciseret og en plan for undervisningens forløb skitseret, måtte jeg i gang med at udarbejde de opgaver, som skulle løses undervejs.

Kadetterne skulle kunne udarbejde en nærforsvarsplan og beherske udgivelse af den såkaldte 5-punktsbefaling. Et par af kadetterne havde været lærere ved Sergentskolen i felttjeneste og havde dermed en udmærket viden i faget. Flere af de andre havde derimod intet kendskab til de simpleste infanteritekniske fremgangsmåder. Derfor måtte jeg indlede meget elementært med opgaver i nærforsvarsgruppens kamp.

Et af mine problemer var, at man ikke af sikkerhedsmæssige grunde kunne løse hjemmeopgaver i forbindelse med de eksisterende etablissements, flyvestationer, raketaffyringsanlæg og radarstationer. Jeg valgte da at "konstruere" både et Nike-anlæg med affyringsområde og ildledeområde samt en større flyvestation med flyvende eskadriller og værksteder. Begge konstruktioner lå indenfor kørselsafstand fra officersskolen på det gamle Jonstrup Seminarium.

NIKE-anlægget hed Flyvestation Hove og den store flyvestation – navn: Flyvestation Hagerup – lå med flyvefelt i et lavt, fladt terræn mellem Slingerup, Ølstykke og Frederikssund. De opgaver, der berørte nærforsvarsgruppe og – deling, blev så stillet i tilslutning til de konstruerede anlæg, så det var muligt både i terrænet at rekognoscere for opgavernes løsning og at foretage en gennemgang af skoleløsningerne sammesteds. Også udarbejdelse af ødelæggelsesplan og samarbejdet med Nærluftforsvaret, med Hjemmeværnet og med Hærens mobiliserede lokalforsvarsenheder blev gennemgået med de konstruerede anlæg som modeller, afsluttet med gennemgang af en samlet plan for anlæggenes nærforsvar.

Efter en gennemgang af Warszawa-pagtens luftbårne styrker afsluttedes undervisningen umiddelbart før eksamen med et krigsspil i klassen, hvor kadetterne blev udpeget dels til at være førere for en ORANGE luftbåren styrke, dels fører for BLÅ styrker på den konstruerede flyvestation. Et antal kadetter blev udpeget som neutrale opmænd (kampdommere), der efter nærmere angivne spilleregler afgjorde "kampen". Kommunikationen med den centrale chef på hvert parti og partiets underførere blev gennemført med små bærbare radiostationer.

Så vidt jeg husker, førte jeg to hold B-kadetter til eksamen, men syntes derefter ikke, at jeg orkede mere. En to-tre år senere mødte jeg major Orla Fisker i toget, og han spurgte, om jeg ikke kunne træde til igen, denne gang med en A-klasse. Skolens daværende lærer, en premierløjtnant – en af de

erfarne – fra min første B-klasse, havde været skolens faste lærer i faget, men var lige ”trådt uden for nummer”. Skolen var rigtig ”på den”. Undervisningsplanerne for A- og B-kadetter var identiske, så ”Ok” tænkte jeg, ”jeg har jo de gamle opgaver liggende på loftet, så det går vel an”. Men om forladelse. Jeg kunne ikke finde de gamle opgaver og måtte begynde helt forfra. Så arbejdet blev større end beregnet, men det var en både kvik og morsom klasse, og jeg havde megen fornøjelse af samværet. Et par stykker blev oberster, men er i skrivende stund pensioneret for længst.

Min forbindelse med Flyvevåbnets jordforsvar blev afsluttet med en principdiskussion med en gammel bekendt fra Karup-tiden, en flink og tiltalende bornholmer ved navn Sven Nielsen.

Han var blevet antaget til fuld, vedvarende tjeneste som varslingsofficer, men var senere blevet administrationsmand. Det hed Flyvevåbnets Tjenestefelt 70. I slutningen af 1950'erne var han flyverløjtnant I og NK ved Bunkereskadrigle 1137, en afgivelseseskadrigle, der administrerede de befalingsmænd (sergentgruppen) og menige, der gjorde tjeneste i Bunker 1137 (Flyvertaktisk Kommando (FTK) og Sektoroperationscentral Vest m.v.).

Da jeg underviste på Flos, var han som major sagsbehandler/nærforsvar i FTK.

I et udkast til en lærebog for de kadetter, jeg underviste, skrev jeg, at Flyvevåbnets personel uden rådighed over tunge våben hverken var udrustet eller uddannet til at gennemføre kampmåden angreb, men kun til at gennemføre den indsatsmåde, som Hjemmeværnet benævnte som ”angrebsvis indsats”.

I den forbindelse havde jeg en meningsudveksling med Sven Nielsen, som fastholdt det FTK-direktiv, som foreskrev, at nærforsvarsstyrkerne i givet fald skulle kunne iværksætte et såkaldt *modstød*.

Et sådant defineredes som et angreb med indtil kompagnis størrelse med et formål at tage tilbage et af fjenden erobret terræn inden for det område, der var udpeget til forsvar.

Idet jeg fortsat hævdede det synspunkt, at kravet om udførelsen af modstød ville være så tilintetgørende for Flyvevåbnets personel, at jeg – med min baggrund i infanteriet - ikke mente at kunne docere FTK's doktrin, måtte min timelærervirksomhed ophøre. Hvornår det præcis skete, erindrer jeg ikke.

BH 8092

Flyvevåbnets jordforsvar

Indledning

Fra min indkaldelse til Forsvaret i november 1952 til september 1962 tilhørte jeg Flyvevåbnets jordforsvar. Endvidere var jeg efter forsættelsen til Hæren i to perioder i 1970'erne timelærer ved Flyvevåbnets Officersskole i faget ”Forsvar af Flyvevåbnets Etablissementer”. Med disse linjer skal der imidlertid ikke fortælles om egne forhold, men gøres et forsøg på en bredere og mere principiel redegørelse for emnet.

Flyvevåbnet oprettes

Flyvevåbnet blev oprettet i 1950 ved sammenlægning af Hærens Flyvertropper og Søværnets Flyvevæsen. Oprettelsen skete i medfør af lov samme år om Forsvarets ordning¹. Den forsvarskommission, der skulle skabe loven, var imidlertid blevet nedsat allerede i marts 1946. Til

---

¹ Lov nr. 242 af 27. maj 1950

kommissionen var der tilforordnet tre officerer fra Hæren og tre fra Søværnet plus tre flyverofficerer. Flyverofficererne var:

- Flyverløjtnant af 1. grad i Søværnets Reserve, oberstløjtnant i det norske luftvåben Kaj Birksted
- Kaptajn Hans Jørgen Pagh, stabschef hos generalinspektøren for Hærens Flyvertropper
- Orlogskaptajn Kurt Rudolph Ramberg.

Fra august 1946 arbejdede de tre sammen i ”Det luftmilitære udvalg” med Kaj Birksted som formand, og da man i 1947 oprettede ”Hærens og Søværnets fælles Flyverledelse” fortsatte samarbejdet. I bogen ”De danske militære flyverstyrkers udvikling” skriver Paul E. Ancker, specielt om samarbejdet mellem Birksted og Ramberg: ”Det er næppe forkert at postulere, at det ”Flyvevåben”, som så dagens lys den 1. oktober 1950, først og fremmest var deres værk”².

Virksomheden i den fælles flyverledelse har naturligvis været koncentreret om fly-operative emner og de sager, som måtte have snæver tilknytning hertil. Det var derfor ganske naturligt, at der i de bemærkninger, der ledsagede lovforslaget om Forsvarets nyordning ved dets fremsættelse i Folketing og Landsting stod: ”Planlægning og ledelse af forsvar af flyvepladserne mod fjendtlige landmilitære styrker påhviler landsdelskommandoerne” (dvs. Hærens landsdelskommandoer)³.

Flyvevåbnets officerer

Loven fra 1950 medførte en væsentlig forøgelse af Forsvaret og gav dermed øgede avancementsmuligheder for officererne. Det blev dengang sagt i spøg, at nu var det en menneskeret for en kaptajn (= nutidens major) at blive oberstløjtnant. Tidligere var kun ca. hver fjerde kaptajn avanceret.

For det nye flyvevåbens vedkommende blev alle officerer ved Hærens Flyvertropper – af linjen såvel som af reserven - automatisk overført til det nye værn, mens det skete selektivt – efter ansøgning - for de søofficerer, der havde været tilknyttet Søværnets Flyvevæsen. Det indebar, at der – bortset fra enkelte teknikere - kun kom flyveruddannede søofficerer til Flyvevåbnet, mens de overførte officerer fra Flyvertropperne både omfattede piloter og ikke-piloter. Flyvevåbnet overtog derfor hovedsageligt Hærens – og ikke Søværnets – omgangsformer og traditioner.

Chefstillingerne i Flyvevåbnet var forbeholdt officerer med vinge over uniformens brystlomme (piloterne). De ikke-flyvende officerer tilhørte en lavere kaste – en slags specialofficerer.

”Vejledning i forsvar af flyvepladser”

I tilslutning til de foran citerede bemærkninger til loven af 27. maj 1950 havde Hærens chef, generalløjtnant Ebbe Gørtz, i december samme år autoriseret ”Vejledning i forsvar af flyvepladser (Til Tjenestebrug)” - et lille sort-indbundet hæfte, hvor terminologien var præget af, at betegnelserne ”flyvebasiskommando” og ”flyvestation” endnu ikke var anerkendt. Hæftet indledes således: ”Flyvepladsers store betydning for forsvarer gør dem til særligt udsatte angrebsmål ... Især ved luftbårne styrker har angriberen et middel til hurtigt og overraskende at bemægtige sig en flyveplads til eget brug ... Da luftbårne styrker er elitetropper, som må påregnes at være kraftigt udstyret med

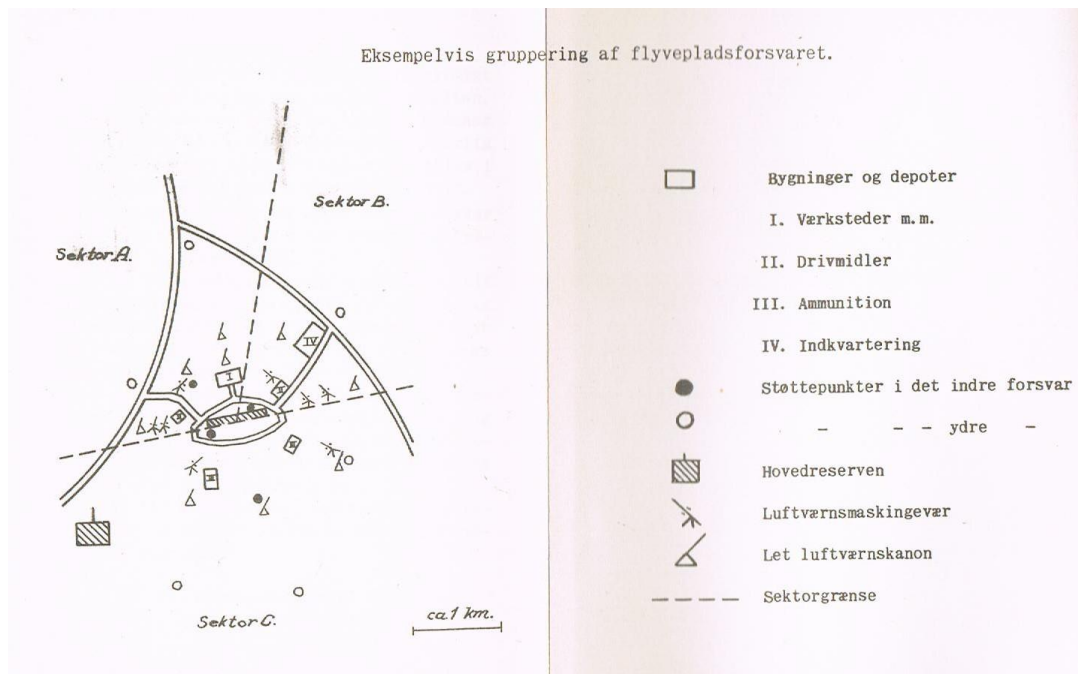
² Paul E. Ancker: De danske militære flyverstyrkers udvikling 1940-145, bind II, Første halvbind, side 189.

³ Bemærkninger til lovforslag nr. 139/1949-50, om forsvarerets ordning, til §§ 9-11.

tunge våben, og da angreb af luftbårne styrker kan sættes overraskende ind, stilles der de største krav til flyvepladsforsvaret, især med hensyn til *beredskab, udrustning og bevægelighed*".⁴

I et afsnit med overskriften: "Forsvarets organisation" står der:

- 18. Forsvarets af flyvepladser vil være en af opgaverne for regionsforsvaret ... Flyvepladskommandanten vil efter omstændighederne kunne være chef for det distrikt, der rummer en flyveplads.
- 19. Planerne for forsvaret af en flyveplads udarbejdes af flyvepladskommandanten efter regionschefens direktiv og under dennes ansvar...
- 21. S sammensætningen og størrelsen af den stedlige forsvarsstyrke vil variere og være afhængig af betydningen af den pågældende flyveplads. Den vil bestå af:
  1. Den egentlige forsvarsstyrke (dvs. specielle flyvepladsstyrker).
  2. Stationsstyrken
  3. Mekanikerstyrken.
- 23. Forsvaret organiseres som et sektorforsvar, grupperet i dybden ... Sektorgrænserne bør udgå radielt fra landingsfeltet. Sektorforsvaret deles normalt i et indre og et ydre forsvar.
- 24. Ud over sektorforsvaret må flyvepladskommandanten råde over en *mobil hovedreserve*.
- 27. Den mobile hovedreserve skal ved alarmering grupperes uden for flyvepladsarealet. Dens hovedopgave er ... at imødegå fjendtlig landsætning i den eller de sektorer, hvor fjendens hovedangreb finder sted. ... Den bør være anbragt i områder, der yder beskyttelse fra indseende fra luften. Og der bør forefindes muligheder for underbringelse.

⁴ Flyvepladsers forsvar (Til Tjenestebrug), trykt i generalkommandoen 1950, autoriseret december 1950.

Skitse fra ”Vejledning i forsvar af flyvepladser”. Bemærk hovedreserven for neden til venstre, markeret med signatur som underafdeling = kompagni eller eskadrille (en lodret ”streg” over firkanten). Skulle der have været tale om en bataljon, skulle der have været to lodrette streger over firkanten.

Flyvevåbnets organisation fastsættes

Selv om loven om Flyvevåbnets oprettelse trådte i kraft den 27. maj 1950, med formel fødselsdag den 1. oktober samme år, kom organisationen imidlertid først endelig på plads i løbet af det sene efterår 1950 og foråret 1951. Den lov, der endeligt fastlagde strukturen, blev således først givet den 18. juni 1951.

Med sidstnævnte lov defineredes ordet flyvestation, således som det siden har været bekendt, og der oprettedes – svarende til Hærens landdelskommandoer - to flyvebasiskommandoer, Vestre og Østre, med følgende definition: ”Flyvebasiskommandoerne, der består af flyvestationer, flyvende enheder, *flyvestationsstyrker* og særlige anlæg i vedkommende landsdel, er direkte underlagt flyverkommandoen”.⁵

I stedet for det af mig fremhævede ord ”*flyvestationsstyrker*” havde der i et tidligere lovforslag stået ”*flyvestationsbataljoner*”. Det indicerer, at der i løbet af efteråret 1950 og foråret 1951 var sket en modifikation af jordforsvarsplanlæggernes ambitioner. I 1950 havde der været planer om at mobilisere en jordforsvarsbataljon pr. flyvestation. I den foreløbige instruks⁶, som chefen for Flyvevåbnet den 2. november 1951 gav den nyansatte jordforsvarsinspektør, hed det bl.a. således: ”Han udarbejder forslag til uddannelsesprogrammer for det under flyvestationsbataljonerne og stationseskadrillerne hørende personel”.

I fredstid havde Flyvevåbnet på hver flyvestation formet en stationseskadrille som en mobil, taktisk enhed til imødegåelse af pludselige angreb og kupforsøg. På alle flyvestationerne kaldtes denne enhed for ”2. Stationseskadrille (2. SNESK)” [1. stationseskadrille var en ”afgivelsseskadrille”]. Senere blev den benævnt ”Kupeskadrille”.

Hovedparten af befalingsmændene og materiellet til den taktiske enhed var overtaget fra Flyvertropperne, herom senere.

Flyvestationsstyrkerne

I en artikel i Militært Tidsskrift (nov. 1973) skrev Flyvevåbnets sidste jordforsvarsinspektør, oberst V.P. Kofod, at det havde været overvejet at overføre fem lokalforsvarsbataljoner, ”der af Hæren var under opstilling i tilslutning til flyvestationerne” ... ”til Flyvevåbnet med materiel og designeret personel”. I samme artikel anførte Kofod: ”Ved mobilisering påregnede man at formere et antal flyvestationsbataljoner - 1-2 pr. flyvestation – idet man ønskede at udnytte den betydelige og veluddannede mobiliseringsstyrke, man hurtigt ville komme til at råde over. Man kom imidlertid aldrig ud over kupeskadrillerammen, idet man i 1954 opgave tanken om at overføre de fem lokalforsvarsbataljoner fra Hæren til Flyvevåbnet, og i marts 1955 bestemte forsvarsministeriet, at jordforsvarsstyrkerne i Flyvevåbnet kun skulle omfatte:

⁵ Lov nr. 276 af 18. juni 1951 om forswarets ordning (sammensætningen af værnene, korpserne m.fl.) § 32.

⁶ Flyverkommandobefaling nr. 88 af 2. november 1951.

- Pr. flyvestation: en forstærket maskingeværeskadrig og en politideling og ved mobilisering yderligere en forstærket maskingeværeskadrig.
- Pr. radarstation: en politideling

Forsættelse af hærofficerer, der ikke havde hørt til Flyvertropperne

I forventning om en væsentlig forøgelse af flyvestationsstyrken blev der sidst i 1952 åbnet mulighed for, at flere hær-officerer kunne overgå til Flyvevåbnet⁷.

En lille halv snes kaptajner, hovedsageligt fra fodfolksregimenterne, søgte således forsættelse til Flyvevåbnet i håb om et advancement, som måske havde været tvivlsomt i Hæren. 15 officerer blev forsat i løbet af 1953, og de fleste af kaptajnerne blev da også efterhånden oberstløjtnanter i Flyvevåbnet. Se tillæg (BH 8093).

Flyvevåbnets jordforsvarsinspektør

En generalstabsuddannet oberstløjtnant ved 5. Regiment, der tidligere havde været stabschef hos generalinspektøren for fodfolket og gjort tjeneste i generalstaben, blev allerede 1. november 1951 forsat til Flyvevåbnet, udnævnt til oberst og ansat ved Flyverkommandoen som *Flyvevåbnets jordforsvarsinspektør*. Han hed *Olav Kristensen Kidde*, og med et par hjælpere stod han for den overordnede planlægning af flyvestationernes forsvarsforanstaltninger mod fjendtlig luftlandsætning og fjendtlige angreb på jorden. Kidde blev i 1954 afløst af en tidligere kaptajn ved 2. Regiment, nu oberstløjtnant i Flyvevåbnet *E.V.G. Olsen*, der blev udnævnt til oberst, men døde i 1959, mens han endnu var tjenstgørende. Han blev afløst af *V.P. Kofod*, der blev Flyvevåbnets sidste jordforsvarsinspektør (stillingen blev nedlagt) og derefter blev chef for Sergent- og Reserveofficersskolen. Kofod kom som kaptajn ved 6. Regiment til Flyvevåbnet i 1953 og blev oberstløjtnant i 1955.

Bortset fra en oberstløjtnant som chef for hver af de to basiskommandoers skoler (rekrutskoler) samt en oberstløjtnant (fra 1954) som chef for Sergentskolen var der ingen chefstillinger over eskadrilleniveau for jordforsvarsofficererne. Jordforsvaret blev en slags stat i staten, hvor officererne, der udelukkende varetog grundlæggende og vedligeholdende landmilitær uddannelse af alle personelkategorier samt virkede som førere for de stationseskadriller/kupeskadrigler, der havde flyvestationsforsvar som hovedopgave.

Flyvestationernes forsvarsplanlægning

Efter overførslen af de mange hærofficerer i 1953 kom der gang i flyvestationernes forsvarsplanlægning. På hver af de 4 store flyvestationer (Aalborg, Karup, Skrydstrup og Værløse) blev der oprettet en særlig jordforsvarsafdeling med en kaptajn (major) som leder og JFO (jordforsvarsofficer). Efter at Flyvevåbnets organisation var blevet justeret efter forslag fra den britiske Air Chief Marshal Saunders med nedlæggelse af de to basiskommandoer og oprettelse af Flyvertaktisk Kommando, Flyvematerielkommandoen og Træningskommandoen til følge, blev Jordforsvarsafdelingen på de fire store flyvestationer reduceret til en sektion i de pågældende flyvestationers administrationsafdeling.

---

⁷ Kundgørelse for forsvaret A 166 af 22. december 1952, pkt. 1

Jordforsvarsafdelingen/Jordforsvarssektionen varetog den landmilitære vedligeholdende uddannelse af stationens tekniske og administrative personel, herunder gruppeøvelser m.v. i de forberedte støttepunkter, årlig duelighedsskydning, årlig terrænsportskonkurrence samt felt- og fægtningsskydninger i skydeterræn.

Ved sektionen var der som regel ansat en gymnastik- og idrætslærer, en skydelærer og et antal ældre befalingsmænd af sergentgruppen.

JFO varetog personligt – undertiden assisteret af en yngre linjeofficer – i samarbejde med regionen og det stedlige hjemmeforsvarsdistrikt udarbejdelsen af flyvestationens forsvarsplan, herunder ødelæggelsesplan, sløringsplan, plan for nærluftforsvarets deltagelse i kampen mod mål på jorden og plan for sikring af de flyvende eskadrillers deployeringsområder udenfor hegnet.

Kupeskadrillerne

Kupeskadrillen svarede i princippet til et forstærket, motoriseret infanterikompani, dog kun med to lette delinger. Til gengæld blev delingerne transporteret på gruppekøretøjer, tre køretøjer pr. deling. Foruden de såkaldt tunge sektioner, en 81 mm mortersektion med 3 rør og en tung maskingeværsektion omfattede eskadrillen en jeep-sektion til opklaring med fire let maskingeværbevæbnede jeeps. Maskingeværsektionen var indledningsvis udrustet med vandkølede svenske maskingeværer, senere med Neuhausen-maskingevær model 1949.

Oprindeligt indgik der en kanonsektion med to 37 mm panserværnskanoner, en luftværnsdeling og en støttedeling med 3 stk. 60 mm morterer og 3 raketstyr; men disse enheder udgik omkring 1955-56. Luftværnsdelingen rådede over 20 mm Hispanokanoner, der tidligere havde været monteret i fly (Spitfire).

Personellet var værnepligtige, rekrutteret efter et personelerstatningssystem, således at de menige tilgik eskadrillen efter 3 måneders rekruttskole. Derefter anvendtes værnepligtens fjerde måned til at klargøre rekrutterne til at udfylde hullerne efter dem, der nu stod til hjemsendelse efter 16 måneders samlet tjeneste. Den kampklare eskadrille bestod således af fire indkaldelseshold (5.-7. måned), (8.-10. måned), (11.-13. måned) og (14.-16. måned).

Den største svaghed var signaltjenesten. I begyndelsen var den baseret på gamle SMJ-radioer; de blev imidlertid senere erstattet af radio AN/PRC 10 til forbindelse mellem eskadrille og deling.

Eskadrillens fuldstændige motorisering indebar, at den hurtigt kunne forskydes til indsættelse mod en pludselig landsat fjende, og med de tunge støttevåben kunne den i begrænset omfang støtte egne lette enheders indsats. Eskadrillen var – som nævnt - en ganske avanceret enhed i forhold til datidens fodmarcherende fodfolkskompagnier.

Kupeskadrillerne deltog med de tre jyske kupeskadriller formeret som bataljon – med succes – i flere af Vestre Landsdelskommandos større øvelser (efterårsmanøvrer).

Kupeskadrillernes befalingsmænd og materiel

Som tidligere anført var hovedparten af eskadrillernes befalingsmænd, materiel og udstyr overtaget fra Hærens Flyvertropper. Min gamle officerskammerat, major Knud Rasmussen, fortæller således i sine, ikke publicerede, erindringer, at han – efter afgang fra Hærens og Søværnets fælles flyveskole

på Luftmarinestation Aunø i november–december 1949 – kom til Sjællandske Flyverafdelings 3. eskadrille i Værløselejren for at aftjene sin værnepligt dér. Denne eskadrille bestod både af en elementdel og en stationsstyrke. Sidstnævnte blev uddannet som en såkaldt tung eskadrille med en tung maskingeværdeling med vandkølede svenske Husquarna maskingeværer, en 81 mm morterdeling med svenske våben, en 37 mm panserværnskanondeling og en 20 mm luftværnsdeling med Hispano-kanoner.

En af de andre Værløse-eskadrillers stationsstyrke blev uddannet som let eskadrille.

Knud Rasmussen blev i juni 1959 som flyverløjtnant I fra Hærens Officersskole næstkommanderende (NK) ved Kupeskadrille Værløse og medvirkede som sådan i eskadrillens afvikling. Han blev senere raketuddannet.

Det nyoprettede flygevåben bidrog således i alt væsentligt kun til sine jordforsvarsenheders løbende drift. Jordforsvarets officerer, både af linjen og reserven, blev indtil begyndelsen af 1960'erne uddannet på Hærens skoler. Kun til udannelse af sergenter og korporaler til jordforsvarets måtte Flygevåbnet oprette sine egne skoler. Personligt var jeg i 1953 sergentelev i Kolding på Flygevåbnets Sergent- og Korporalskoles Infanteriafdelings hold nr. 2.

Fra jordforsvar til nærforsvar

I 1962 blev Hærens luftforsvarsenheder – bortset fra enkelte batterier med 40 mm kanoner – overført til Flygevåbnet, og i samme forbindelse blev kupeskadrillerne udfaset, efterhånden som de værnepligtige blev hjemsendt.

Flyvestationernes forsvar mod fjenden på jorden fik derefter betegnelsen Nærforsvar og JFO ændredes til NFO (nærforsvarsofficer). De ganske spændende opgaver, der havde været knyttet til tjenesten ved kupeskadrillerne, eksisterede ikke længere, og adskillige af jordforsvarsofficererne fik tilbud om at blive uddannet i raketluftforsvaret. De få linjeofficerer, der ikke blev raketuddannet, fik administrativt prægede stillinger.

Flyvevåbnets jordforsvar – Tillæg

I forventning om forøgelse af den såkaldte flyvestationsstyrke blev efternævnte officerer forsat fra Hæren til Flyvevåbnet⁸:

- Kaptajn ved 2. regiment, **E:G:V: Olsen**, til Vestre Basiskommando (VBK), udnævnt til oberstløjtnant 1. november 1951, ansat som chef for VBK skoler.
- Kaptajn ved 1. regiment, **M.O.C.D. Stage**, til Østre Basiskommando (ØBK), udnævnt til oberstløjtnant 1. november 1951, ansat som chef for ØBK skoler.
- Kaptajn ved 4. regiment, **H.S.E. Høed**, til Vestre Basiskommando (VBK), udnævnt til oberstløjtnant 2. juni 1954. indledningsvis til rådighed for jordforsvarsinspektøren, senere chef for Rekrutskole Jylland og derefter for Flyvevåbnets Sergent- og Korporalsskole.
- Kaptajn ved 4. regiment, **J.J. Knudsen**, til Flyvestation Karup, udnævnt til oberstløjtnant 2. juni 1954. Senere chef for Rekrutskole Jylland.
- Kaptajn ved 6. regiment, **V.P. Kofod**, til Flyvestation Aalborg, udnævnt til oberstløjtnant 8. maj 1955 og ansat som chef for Rekrutskole Sjælland og kort efter som chef for Flyvevåbnets Sergent- og Korporalsskole.
- Kaptajn ved 1. regiment, **E.J. Harder**, til Flyvestation Værløse, kort efter ansat som chef for Rekrutskole Sjælland, udnævnt til oberstløjtnant i 1958.
- Ritmester ved Gardehusarregimentet, **H. Schou-Nielsen**, til Østre Basiskommando, senere som oberstløjtnant chef for Flyvevåbnets Sergent- og Korporalsskole.
- Kaptajn ved 4. regiment, **E.W. Jørgensen**, til Flyverstab, til rådighed for jordforsvarsinspektøren
- Kaptajn ved 4. regiment, **H.R.K. Jensen**, til Flyvestation Værløse, udnævnt til oberstløjtnant, ansat som chef for Rekrutskole Sjælland; senere chef for Flyvevåbnets Sergent- og Korporalsskole.
- Kaptajn ved 3. regiment, **B.M. Jensen**, til Vestre Basiskommando, udnævnt til oberstløjtnant ca. 1959 og ansat som chef for Rekrutskole Sjælland.
- Oberstløjtnant af reserven ved 7. regiment, **V.N.S.C. Kragh**, chef for Flyvevåbnets Sergentskoles Infanteriafdeling (1954), derefter til rådighed for Flyvestation Værløse.
- Kaptajn af reserven ved 1. regiment, **H.M. Andersson**, til tjeneste ved Østre Basiskommandos skoler, chef for Flyvevåbnets Sergentskoles Infanteriafdeling (1952-53), chef for Flyvestation Københavns 2. stationseskadrille (1954-55), fuld, vedvarende tjeneste fra 1. oktober 1953.
- Afskediget premierløjtnant ved 3. feltartilleriregiment, senere kaptajn i Fremmedlegionen, **H.C. Galle**, til tjeneste som kaptajn ved Østre Basiskommandos skoler (1952), derefter ved Vestre Flyvebasiskommando. Fuld, vedvarende tjeneste fra 15. april 1953.
- Premierløjtnant ved 7. regiment, **N.Aa.M. Elmelund**, til tjeneste ved Flyvevåbnets Sergentskoles Infanteriafdeling, senere ved Vestre Basiskommando.

⁸ Udarbejdet på basis af Håndbog for Flyvevåbnet 1955 samt personlig hukommelse.